

20.6 Het voorzetselobject

20.6.1 Kort overzicht

Een voorzetselobject is een adpositieconstituent die fungeert als object bij een werkwoordelijk of naamwoordelijk gezegde en geen prepositioneel indirect object is. Voorbeelden zijn te vinden in (1)-(2). Daarnaast kan een voorzetselobject ook de vorm aannemen van een afhankelijke zin, zoals geïllustreerd in (3)-(4). In dat geval is het steeds mogelijk een voorlopig voorzetselobject in de rompzin toe te voegen, in de vorm van een adpositieconstituent met één van de voornaamwoordelijke bijwoorden *er*, *hier*, of *daar* als complement, zoals *erover* of *ernaar* in (5)-(6).

- (1) Ze schepte op *over haar truc*.
- (2) Ik ben erg nieuwsgierig *naar je antwoord*.

- (3) Hij schepte op *dat president Poetin zijn schepping was*.
- (4) Wij waren vooral nieuwsgierig *of het ook anders zou kunnen*.

- (5) Hij schepte erover op *dat president Poetin zijn schepping was*.
- (6) Wij waren er vooral naar nieuwsgierig *of het ook anders zou kunnen*.

Het voorzetselobject is als volgt te herkennen.

- Het gezegde bepaalt de keuze van voorzetsel, en dat voorzetsel kan dus niet of slechts in beperkte mate door een ander voorzetsel vervangen worden. Vergelijk (7) met (8), en (9) met (10).

- (7) Ik wacht op *de bevestiging van de dokter*. (voorzetselobject)
- (8) Ik wacht *op/aan/naast/achter het plein*. (bepaling)

- (9) Ik schaam me *erover/ervoor*. (voorzetselobject)
- (10) Ik schaam me *ertegen/ernaast/erop/eraan*. [uitgesloten]

- Het voorzetsel heeft niet zijn eigen locatieve of temporele betekenis, zoals te zien in (11)-(12).

- (11) Hij geeft af op *Vergilius' klaagzang*. (voorzetselobject)
- (12) Hij loopt op *het fietspad*. (bepaling)

- Er kunnen geen bepalingen binnen het voorzetselobject toegevoegd worden die betrekking hebben op het voorzetsel, zie (13)-(15).

- (13) Eén bende heerst *over een bepaald territorium*. (voorzetselobject)
- (14) Eén bende heerst *achthonderd meter over een bepaald territorium*. [uitgesloten]
- (15) Het ongeval gebeurde echter *achthonderd meter over de grens*. (bepaling)

- Het voorzetselobject kan nooit de vorm aannemen van een bijwoord, zoals *daar* in (17) en (19). *Daarop* in (20) is geen bijwoord, maar een adpositieconstituent (zie Sectie 17.1.2).

(16) Je hoopt *op snelle reactie*. (voorzetselobject)

(17) Je hoopt *daar*. [uitgesloten]

(18) Je slaapt *op de zolder van Wannes Raps*. (bepaling)

(19) Je slaapt *daar*.

(20) Je hoopt *daarop*. (voorzetselobject)

- Het voorzetsel kan niet benadrukt worden, zie (21)-(23).

(21) Hij legde zich neer *bij zijn lot*. (voorzetselobject)

(22) Hij legde zich neer *bij zijn lot*. [uitgesloten]

(23) Hij legde zich neer *náást het deken*. (bepaling)

- Het voorzetsel blijft steeds in dezelfde enkelvoudige zin als het bijhorende gezegde, zie (24)-(26), tenzij bij gezegden waar de adpositieconstituent in kwestie sowieso niet geïnterpreteerd kan worden als een bepaling (zie daarvoor Sectie 20.6.2.1).

(24) Fay gelooft *in de confrontatie met stropers*. (voorzetselobject)

(25) Fay gelooft, en doet dat *in de confrontatie met stropers*. [uitgesloten]

(26) Fay gelooft, en doet dat *in stilte*. (bepaling)

- Het voorzetselobject staat dicht bij de tweede zinspool dan niet-verplichte voorzetselbepalingen, zie (27)-(30). Hiervan kan slechts worden afgeweken onder invloed van het links-rechtsprincipe, het complexiteitsprincipe of bij bijzondere accentuering.

(27) Al onze raamkozijnen |worden| sinds 2005 *uit aluminium* |vervaardigd|. *zelf verzonnen*

(28) Al onze raamkozijnen |worden| *uit aluminium* sinds 2005 |vervaardigd|. [uitgesloten]

(29) Al onze raamkozijnen |worden| |vervaardigd| *uit aluminium* sinds 2005.

(30) Al onze raamkozijnen |worden| |vervaardigd| sinds 2005 *uit aluminium*. [uitgesloten]

- Het voorzetsel kan normaal niet weggelaten worden. Enkele gezegden waarbij het voorzetselobject het enige object is of waarbij ook een indirect object voorkomt, vormen hierop een uitzondering. Als het gezegde naast het voorzetselobject echter een direct of oorzakelijk object bij zich heeft, zoals bij de voorbeelden getoond in (31) en (33), is dit kernmerk steeds geldig. De constituent *aan haar dochter* in (35) is dan ook geen voorzetselobject, maar een prepositioneel indirect object.

(31) Ze beschuldigt de Duitse politici *van ongekende naïviteit*. (voorzetselobject)

(32) Ze beschuldigt de Duitse politici *ongekende naïviteit*. [uitgesloten]

(33) Wat was jij *met mijn hond* van plan? (voorzetselobject)

(34) Wat was jij *mijn hond* van plan? [uitgesloten]

(35) Ze geeft *aan haar dochter* een afscheidskus. (prepositioneel indirect object)

(36) Ze geeft *haar dochter* een afscheidskus. (naamwoordelijk indirect object)

- Het voorzetselobject kan achter de tweede zinspool, in de laatste zinsplaats staan, terwijl dat niet mogelijk is voor verplichte voorzetselbepalingen. Dat is geïllustreerd in (37)-(38). Niet-verplichte voorzetselbepalingen kunnen wel steeds in de laatste zinsplaats staan, zoals *sinds 2005* in (29)-(30), net als prepositioneel indirect objecten, zoals *aan de politie* in (39).

(37) Van den Tempel |had| |gestaan| *op een behandeling in de voltallige ministerraad*.
(voorzetselobject)

(38) Dat lampje |heeft| altijd |gestaan| *aan mijn bed*. (verplichte voorzetselbepaling)
[uitgesloten]

(39) Ze |zijn| |ontsnapt| *aan de politie*. (prepositioneel indirect object).

20.6.2 Lees meer

20.6.2.1 Eigenschappen

Wanneer een adpositieconstituent de functie vervult van een object bij een gezegde en geen prepositioneel indirect object is, zoals *over de vervolgingen* in (40), noemen we die constituent een voorzetselobject bij dat gezegde. Ook afhankelijke zinnen kunnen voorzetselobject zijn, zoals geïllustreerd in (41)-(44) (zie daarvoor Sectie 20.6.2.2).

(40) Hij klaagt over de vervolgingen.

(41) Hij klaagt dat zijn familie uiteengerukt is.

(42) Hij klaagt erover dat zijn familie uiteengerukt is.

(43) Jerry twijfelt om van kapper te veranderen.

(44) Jerry twijfelt erover om van kapper te veranderen.

Voorzetselobjecten komen voor bij gewone werkwoordelijke gezegden, zoals bij de voorbeeldzinnen (40)-(44), maar ook bij werkwoordelijke gezegden met werkwoordelijke uitdrukkingen, zoals bij de voorbeeldzinnen (45)-(46), en bij naamwoordelijke gezegden, zoals te zien in (47)-(49).

(45) Edna steekt de draak met snobistische middenstanders.

(46) Hanna heeft de pik op me.

(47) Ik ben benieuwd naar je reactie.

(48) Ik ben er benieuwd naar of jullie de juiste plaat vinden.

(49) Ik ben benieuwd of jullie de juiste plaat vinden.

Het voorzetselobject heeft zes eigenschappen waaraan men het kan herkennen. De eerste twee eigenschappen heeft het voorzetselobject gemeen met het prepositioneel indirect object, maar ze

onderscheiden het voorzetselobject wel van zowel de verplichte als de niet-verplichte voorzetselbepaling. De derde en de vierde eigenschap deelt het voorzetselobject zowel met het prepositioneel indirect object als met de verplichte voorzetselbepaling, maar niet met de niet-verplichte voorzetselbepaling. De vijfde eigenschap onderscheidt het voorzetselobject van het prepositioneel indirect object, maar niet van de voorzetselbepalingen. Tot slot vormt de zesde eigenschap een verschil tussen het voorzetselobject en de verplichte voorzetselbepaling, maar niet tussen het voorzetselobject en de niet-verplichte voorzetselbepaling of het prepositioneel indirect object.

De eerste eigenschap stelt dat de keuze van voorzetsel bepaald wordt door het gezegde. Dat betekent dat er meestal slechts één voorzetsel mogelijk is, terwijl er bij voorzetselbepalingen meerdere voorzetsels mogelijk zijn, zoals getoond in (50)-(53).

(50) Ik bedank de buurvrouw *voor het eten*. (voorzetselobject)

(51) Ik bedank de buurvrouw *op/onder/naast het eten*. [uitgesloten]

(52) Ze zet de tas *voor/op/onder/naast het bed*. (verplichte voorzetselbepaling)

(53) Hij knielde *voor/op/onder/naast het bed*. (niet-verplichte voorzetselbepaling)

Bij een aantal gezegden zijn wel degelijk meerdere voorzetsels bij het voorzetselobject mogelijk, zoals bij *jagen* in (54) en *denken* in (55). In die gevallen is het aantal mogelijke voorzetsels wel erg beperkt: bij *jagen* zijn enkel *naar* en *op* mogelijk, en bij *denken* zijn enkel *om*, *aan* en *over* mogelijk.

(54) Klein en behendig jagen ze over de dunste takken *naar/op malse insecten*.

(55) Denk *om/aan/over je houding*.

Opmerking

Wanneer gebruiken we welk voorzetsel bij een voorzetselobject waar meerdere voorzetsels mogelijk zijn?

Het is vaak nog niet duidelijk wat de keuze tussen deze mogelijke voorzetsels bepaalt, zoals bij het gezegde *rouwen* in (i). Soms lijkt er een subtiel betekenisverschil te bestaan, zoals bij *denken aan/over* in (ii)-(iii). In andere gevallen lijkt er een verschil in register of regiolect in het spel. Zo behoren (iv) en (vi) tot de standaardtaal, maar (v) en (vii) niet. In de standaardtaal heeft het voorzetselobject bij de werkwoorden *zoeken* en *informer* immers steeds het voorzetsel *naar*.

(i) Niemand rouwt *over/om hen*.

(ii) Denk je nog *aan Katrijn*?

(iii) Denk je nog over het voorstel?

(iv) Ze zocht naar de sleutel.

(v) Ze zocht *achter de sleutel*. *verzonnen naar analogie met de zin hierboven* (in BN: -ST)

(vi) Informeer *naar uw mogelijkheden*. *licht aangepast Sonar-voorbeeld*

(vii) Informeer *richting uw mogelijkheden*. *Google* (formeel: -ST)

Met deze eigenschap hangen nog drie andere kenmerken samen. Ten eerste is de betekenis van het voorzetsel bij een voorzetselobject verbleekt. Waar *over* bij de voorzetselbepaling in (56) nog een duidelijke locatieve betekenis heeft, en bij de voorzetselbepaling in (57) een duidelijke temporele betekenis, is dat bij het voorzetselobject in (58) niet het geval.

- (56) Hij vliegt *over de maagdelijke bossen*. (bepaling)
- (57) De vlucht van Howard wordt *over drie minuten* afgesloten. (bepaling)
- (58) Richard twijfelt *over de waarde van zijn werk*. (voorzetselobject)

Ten tweede kan die verbleekte betekenis niet preciezer gespecificeerd worden door bepalingen toe te voegen binnen het voorzetselobject die rechtstreeks betrekking hebben op het voorzetsel. Waar *op* in (59) versterkt kan worden door *boven*, zoals te zien in (60), is dat bij (61)-(62) niet mogelijk.

- (59) Een vangrail kwam *op het slachtoffer terecht*. (bepaling)
- (60) Een vangrail kwam *boven op het slachtoffer* terecht.

- (61) Hij stond *op een effectieve celstraf*. (voorzetselobject)
- (62) Hij stond *boven op een effectieve celstraf*. [uitgesloten]

Ten derde is het bij voorzetselobjecten onmogelijk om de nadruk te leggen op het voorzetsel, zoals getoond in (63). Bij voorzetselbepalingen kan dat wel, zoals bij *in haar nachtkastje* in (64).

- (63) Ze slaagt *in haar opdrachten*. [uitgesloten] (voorzetselobject)
- (64) Die juwelen lagen *in haar nachtkastje*. (bepaling)

De tweede eigenschap van de voorzetselobjecten is dat ze niet vervangen kunnen worden door een voornaamwoordelijk bijwoord, zoals *daar* in (66). Ze kunnen enkel vervangen worden door een adpositieconstituent met het juiste voorzetsel die een voornaamwoordelijk bijwoord bevat, zoals *daartegen* in (67). Bij voorzetselbepalingen is het daarentegen wel mogelijk de bepaling te vervangen door een voornaamwoordelijk bijwoord, zoals geïllustreerd in (68)-(69). De zin in (66) zou dus wel mogelijk zijn als *daar* verwijst naar de plaats waar de ademapparatuur ons beschermt.

- (65) De ademapparatuur beschermt ons *tegen de ammoniak*.
- (66) De ademapparatuur beschermt ons *daar*. [uitgesloten]
- (67) De ademapparatuur beschermt ons *daartegen*.

- (68) Ik zet de kijker *tegen de muur*.
- (69) Ik zet de kijker *daar*.

Bij enkele gezegden, zoals *zich vergissen* in (70), lijkt het alsof het voorzetselobject toch de vorm kan aannemen van een voornaamwoordelijk bijwoord. Dat is echter niet het geval. Ook in (70) is *daar* een bepaling, die verwijst naar de – mogelijk metaforische – plaats waar men zich vergist: vergelijk (70) met (71). Bij een voorzetselobject is het voorzetsel wel steeds aanwezig, zoals getoond in (72)-(74).

- (70) *Daar* heb ik mij vergist. (bepaling)
- (71) *Op dat punt* heb ik mij vergist. (bepaling)

- (72) Ik dacht dat er een code was, een soort onzichtbare lijn, tussen spelers en supporters.
Daarin heb ik me vergist. (voorzetselobject)
- (73) *In mijn vrouw* heb ik me vergist. (voorzetselobject)
- (74) *In haar* heb ik me vergist. (voorzetselobject)

De derde eigenschap van het voorzetselobject is dat het niet kan worden afgesplitst van het gezegde: het voorzetselobject blijft normaal in dezelfde enkelvoudige zin als het gezegde. Dat wordt getoond in (75)-(76). Deze eigenschap heeft het voorzetselobject gemeen met verplichte voorzetselbepalingen, zoals de voorbeelden (77)-(78) laten zien. Bij niet-verplichte voorzetselbepalingen is het wel mogelijk de bepaling in een andere enkelvoudige zin te plaatsen, zoals geïllustreerd in (79)-(80).

- (75) Hij verdiepte zich *in deze Duits-Britse socioloog*. (voorzetselobject)
- (76) Hij verdiepte zich, en deed dat *in deze Duits-Britse socioloog*. [uitgesloten]
- (77) Ze stond *op de tafel*. (verplichte voorzetselbepaling)
- (78) Ze stond, en deed dat *op de tafel*. [uitgesloten]
- (79) Ze studeert *in Parijs*. (niet-verplichte voorzetselbepaling)
- (80) Ze studeert, en doet dat *in Parijs*.

In zeldzame gevallen wordt het voorzetselobject echter wel degelijk in een andere enkelvoudige zin geplaatst dan het gezegde, zoals te zien in (81). Dat doet zich voornamelijk voor wanneer de adpositieconstituent niet of slechts moeilijk geïnterpreteerd kan worden als een bepaling, zoals de adpositieconstituent *over de wetten die hen na aan het hart liggen* in (81).

- (81) Onze parlementsleden discussiëren terecht soms wekenlang over wetten en de punten en komma's daarin. Ze doen dat zeker *over de wetten die hen na aan het hart liggen*.

De vierde eigenschap van het voorzetselobject is dat het, volgens het inherentieprincipe, steeds dicht bij de tweede zinspool staat dan niet-verplichte voorzetselbepalingen. Dat is te zien in (82)-(83).

- (82) Ze |heeft| tijdens de pauze *over het voorstel* |gesproken|. *zelf verzonnen*
- (83) Ze |heeft| |gesproken| *over het voorstel* tijdens de pauze.

Enkel onder invloed van het links-rechtsprincipe of het complexiteitsprincipe of wanneer er bijzondere intonatie gebruikt wordt, kan een niet-verplichte voorzetselbepaling dicht bij de tweede pool geplaatst worden dan een voorzetselobject. Dat is het geval bij de voorbeelden (84)-(86). Verplichte voorzetselbepalingen staan ook dicht bij de tweede zinspool, maar een voorzetselobject en een verplichte voorzetselbepaling komen nooit samen bij één gezegde voor.

- (84) Ze |heeft| *over het voorstel* tijdens de páuze |gesproken|.
- (85) Ze |heeft| |gesproken| tijdens de páuze *over het voorstel*.
- (86) Ze |heeft| |gesproken| tijdens de pauze *over het voorstel* om onze investeringen in het buitenland te beginnen af te bouwen.

De vijfde eigenschap van het voorzetselobject onderscheidt dit object tot slot van het prepositioneel indirect object. Deze eigenschap stelt dat het voorzetsel bij voorzetselobjecten normaal niet kan worden weggelaten. Dat is alleszins nooit mogelijk bij gezegden die naast een voorzetselobject ook een direct of oorzakelijk object bij zich hebben, zoals bij de voorbeeldzinnen (87)-(90). Als het voorzetsel wel kan worden weggelaten, zoals bij de voorbeeldzinnen (91)-(94), gaat het niet om een voorzetselobject, maar om een prepositioneel indirect object.

- (87) Ik dwong mijzelf echter *tot een glimlach*. (direct object + voorzetselobject)
- (88) Ik dwong mijzelf echter *een glimlach*. [uitgesloten]

- (89) Wat ben je *met die sinaasappelschillen* van plan? (oorzakelijk object + voorzetselobject)
- (90) Wat ben je *die sinaasappelschillen* van plan? [uitgesloten]

- (91) Hij vertelde het *aan mij*. (direct object + prepositioneel indirect object)
- (92) Hij vertelde het *mij*. (direct object + nominaal indirect object)

- (93) Hoeveel geld was ze *aan u* schuldig? (oorzakelijk object + prepositioneel indirect object)
- (94) Hoeveel geld was ze *u* schuldig? (oorzakelijk object + nominaal indirect object)

Bij enkele gezegden die naast een voorzetselobject ook een indirect object bij zich hebben, is het uitzonderlijkterwijs wel mogelijk om het voorzetsel weg te laten. Dat is met name het geval bij *vragen* en *vertellen* in (95)-(98). Vaak gaat dit wel gepaard met een betekenisverschil: waar het onderwerp in (97) mogelijk slechts kort iets zegt over zijn leven in Koeweit, doet hij in (98) dat leven volledig uit de doeken. Het verschil wordt duidelijk wanneer het voorzetselobject niet als een verhaal opgevat kan worden, zoals het geval is in (99)-(100). In dat geval kan het voorzetsel niet worden weggelaten.

- (95) Ik vroeg hem *om een gunst*. (voorzetselobject)
- (96) Ik vroeg hem *een gunst*. (direct object)

- (97) Hij vertelde mij *over zijn leven in Koeweit*. (voorzetselobject)
- (98) Hij vertelde mij *zijn leven in Koeweit*. (direct object)

- (99) Een vriendin vertelde mij over die internationale kunstbeurs.
- (100) Een vriendin vertelde mij *die internationale kunstbeurs*. [uitgesloten]

Bovendien kan *om een gunst* in (95) of *over zijn leven in Koeweit* in (97) geen prepositioneel indirect object zijn, aangezien resp. *hem* en *mij* in die zinnen al indirect object zijn en er geen twee indirect objecten bij hetzelfde gezegde kunnen voorkomen. Voorts wordt een prepositioneel indirect object nooit ingeleid door de voorzetsels *om* of *over*. Als het voorzetsel weggelaten wordt, noemen we de constituent niet langer een voorzetselobject, maar een direct object, zoals *een gunst* in (96) en *zijn leven* (98). Het gedraagt zich dan ook als een normaal direct object, en komt bijvoorbeeld overeen met het onderwerp in passieve zinnen. Dat wordt getoond in (101)-(102).

- (101) Er worden *veel gunsten* gevraagd. (onderwerp) *zelf verzonnen naar analogie met de zin hierboven*
- (102) Er wordt *veel gunsten* gevraagd. [uitgesloten]

Het is ook mogelijk het voorzetsel weg te laten bij een beperkt aantal gezegden waar het voorzetselobject het enige object is, zoals bij *zoeken* in (103) of *zich bewust zijn* in (106) (merk op dat het wederkerend voornaamwoord *zich* in (106) verplicht is, en dus niet geldt als direct object, maar tot het gezegde wordt gerekend). Wanneer het voorzetsel weggelaten wordt bij een werkwoordelijk gezegde, zoals *zoeken*, noemen we de constituent in kwestie niet langer een voorzetselobject, maar een direct object, zoals *nieuwe muzikale combinaties* in (104). De constituent gedraagt zich dan immers als een gewoon direct object, en komt bijvoorbeeld overeen met het onderwerp in passieve zinnen, zoals geïllustreerd in (105). Is het gezegde een naamwoordelijk gezegde, dan noemen we de constituent zonder voorzetsel een oorzakelijk object, zoals *haar verantwoordelijkheid* in (107).

(103) De Fransman zoekt voortdurend *naar nieuwe muzikale combinaties*. (voorzetselobject)

(104) De Fransman zoekt voortdurend *nieuwe muzikale combinaties*. (direct object)

(105) *Nieuwe muzikale combinaties* worden voortdurend gezocht door de Fransman.

(106) Ze is zich *van haar verantwoordelijkheid* bewust. (voorzetselobject)

(107) Ze is zich *haar verantwoordelijkheid* bewust. (oorzakelijk object)

Opgelet: er is ook een beperkt aantal gezegden die als enige object een indirect object nemen, zoals de werkwoordelijke gezegden *ontsnappen*, *ontglippen*, *ontgroeien*, *ontvallen* en *ontschieten* of de naamwoordelijke gezegden *vijandig gezind zijn*, *kwaadgezind zijn* en *goedgezind zijn*. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in (108), (111) en (114). Hier is het ook steeds mogelijk het voorzetsel weg te laten. Zulke prepositioneel indirect objecten lijken op echte voorzetselobjecten, zoals de voorzetselobjecten in (117), (120) en (123).

Om in zulke gevallen het onderscheid te maken tussen een prepositioneel indirect object en een voorzetselobject, moeten we het voorzetsel effectief weglaten. Bij indirect objecten gedraagt het object zich dan als een naamwoordelijk indirect object, en kan het bijvoorbeeld bij nominalisatie niet in een adpositieconstituent met *van* verschijnen, zie (110), (113) en (116). Bij voorzetselobjecten gedraagt het object zich dan respectievelijk als een direct object of een oorzakelijk object, en kan het bijvoorbeeld bij nominalisatie wel in een adpositieconstituent met *van* verschijnen, zoals getoond in (119), (122) en (125). Zie Sectie 20.3, 20.4 en 20.7 voor meer kenmerken op basis waarvan het direct en het oorzakelijk object kunnen worden onderscheiden van het naamwoordelijke indirect object.

(108) Een inspirerende en integere man is *aan ons* ontvallen. (prepositioneel indirect object)

Google

(109) Een inspirerende en integere man is *ons* ontvallen. (naamwoordelijk indirect object)

(110) Het ontvallen *van ons* door een inspirerende en integere man veroorzaakte veel droefenis.
[uitgesloten]

(111) De gevolgen voor Bosnië waren *aan de minister en ambtenaren van Buitenlandse Zaken* tijdelijk ontschoten. (prepositioneel indirect object)

(112) De gevolgen voor Bosnië waren *de minister en ambtenaren van Buitenlandse Zaken* tijdelijk ontschoten. (naamwoordelijk indirect object)

(113) Het ontschieten *van de minister en ambtenaren van Buitenlandse Zaken* zou later kwalijke consequenties hebben. [uitgesloten]

- (114) Het Franse publiek was vijandig gezind *aan de Italianen*. (prepositioneel indirect object)
- (115) Het Franse publiek was *de Italianen* vijandig gezind. (naamwoordelijk indirect object)
- (116) Ondanks het vijandig gezind zijn *van de Italianen* door het Franse publiek wonnen ze overtuigend met 3-1. [uitgesloten]
- (117) ...dat de VRT *aan zijn informatieplicht* verzaakte. (voorzetselobject)
- (118) ...dat de VRT *zijn informatieplicht* verzaakte. (direct object)
- (119) Het verzaken *van deze plicht* wordt gezien als infantiel escapisme.
- (120) De dominee geloofde *aan zijn woorden*. (voorzetselobject)
- (121) De dominee geloofde *zijn woorden*. (direct object)
- (122) Het geloven *van deze woorden* is de belangrijkste voorwaarde tot toetreding.
- (123) Hij is deelachtig *aan een algemene verlichting*. (voorzetselobject)
- (124) Hij is *een algemene verlichting* deelachtig. (oorzakelijk object)
- (125) Deze vreugde in God door Christus is ook niet hetgeen wij lezen in Hebr. 6:4-5: het deelachtig zijn *van algemene verlichting*.

Opmerking

Wanneer gebruiken we bij gezegden waarbij het voorzetsel van het voorzetselobject weggelaten kan worden, het voorzetsel wel of niet ?

Er zijn een aantal gezegden waarbij dezelfde participant in de handeling enerzijds kan verschijnen als direct/oorzakelijk object en anderzijds als voorzetselobject. Voorbeelden daarvan zijn *zoeken*, *verzaken* en *geloven* (zie de lijsten hieronder). Welke factoren precies bepalen of het direct object dan wel het voorzetselobject gebruikt wordt, is op dit moment slechts ten dele in kaart gebracht. Wel is duidelijk dat het verschilt van gezegde tot gezegde. Bij *verlangen* bestaat er bijvoorbeeld een vrij duidelijk betekenisverschil. Wanneer het werkwoord verschijnt met een direct object, drukt het een verlangen uit dat grenst aan een eis, zoals het geval is in (viii). Als het echter verschijnt met een voorzetselobject, neigt dat verlangen veeleer naar een hunkering, zoals te zien in (ix). Bij *peilen*, zie (x)-(xi), stellen we dan weer een verschil vast tussen het Belgische Nederlands, waar het werkwoord voornamelijk met voorzetselobject gebruikt wordt, en het Nederlandse Nederlands, waar het direct object gangbaarder is.

- (viii) Kroatische parlementsleden verlangden *een tekst in het Kroatisch*.
- (ix) Zo'n man verlangt *naar kleine dingen*.
- (x) We peilen *naar de stemming onder Amerikanen in ons land*. (vooral in BN)
- (xi) Verslaggever Jan Reiff peilde *de stemming in een willekeurige straat ergens in Nederland*. (vooral in NN)

Soms lijkt er een systematisch betekenisverschil te bestaan. Bij een groep werkwoorden die een creatie uitdrukken, zoals *bouwen (aan)*, *knutselen (aan)*, *schrijven (aan)*, *timmeren (aan)*, enz., wordt het voorzetselobject gebruikt voor niet-telische handelingen, terwijl het direct object gebruikt wordt voor

telische handelingen. Zin (xii) betekent bijvoorbeeld dat het boek in kwestie klaar is, terwijl zin (xiii) impliceert dat het boek niet klaar is, of dat alleszins niet uitsluit.

- (xii) Anne heeft ooit *een boek over ons zorgen-netwerk* geschreven.
- (xiii) Anne heeft ooit *aan een boek over ons zorgen-netwerk* geschreven.

Bij andere werkwoorden, zoals *ruiken (aan)*, *verzaken (aan)* of *geloven (aan)* geldt dat echter weer niet. Bij een groep werkwoorden die de beweging van een lichaamsdeel uitdrukken, zoals *grijpen (naar)*, *grabbelen (naar)* of *happen (naar)* duidt het gebruik van het direct object aan dat de handeling slaagt, wat niet geldt voor het voorzetselobject. Voor zover bekend is wat de keuze tussen direct object en voorzetselobject bepaalt, is dat terug te vinden in woordenboeken en de taalkundige literatuur waarnaar hieronder verwezen wordt.

Literatuur: Van Belle en Van Langendonck (1996), van Hout (1996: 50–53, 94–98, 118–120), van Voorst 1996 (235–236, 241–242), Broekhuis (2004: 122), Pijpops (2019)

De zesde eigenschap van het voorzetselobject stelt dat het voorzetselobject achter de tweede zinspool, op de laatste zinsplaats geplaatst kan worden. Dat is te zien in (126). Hiermee onderscheidt het voorzetselobject zich van de verplichte voorzetselbepaling, waar dat niet mogelijk is, zoals geïllustreerd in (127). Deze eigenschap onderscheidt het voorzetselobject echter niet van de andere mogelijke functies die een adpositieconstituent kan vervullen, zoals de niet-verplichte voorzetselbepaling en het prepositioneel indirect object. Dat wordt getoond in (128)-(129).

- (126) Hij |heeft| |aangedrongen| *op de grootste geheimhouding*. (voorzetselobject)
- (127) Ik |heb| al veel kindjes |gezet| *op de wereld*. (verplichte voorzetselbepaling) [uitgesloten]

- (128) Hier |wordt| er 's middags |gedanst| *op de speelplaats*. (niet-verplichte voorzetselbepaling)
- (129) Er |werd| tevens speciale aandacht |geschonken| *aan het toegankelijk maken van de jeugdprogramma's voor alle jongeren*. (prepositioneel indirect object)

Specialistische noot

Klopt het dat voorzetselobjecten vaak vervangbaar zijn door afhankelijke zinnen, maar voorzetselbepalingen nooit?

Niet helemaal. Er zijn wel degelijk enkele voorzetselbepalingen die vervangen kunnen worden door afhankelijke zinnen. De zinnen in (xiv)-(xix) bevatten enkele voorbeelden.

- (xiv) Ik raakte gefrustreerd door het feit dat ik verantwoording moest afleggen voor mijn beslissingen. (bepaling)
- (xv) Ik raakte gefrustreerd doordat ik verantwoording moest afleggen voor mijn beslissingen.

- (xvi) Ik raakte van slag door zijn aanwezigheid in de andere kamer. (bepaling)

- (xvii) Ik raakte erdoor van slag dat hij aanwezig was in de andere kamer.
- (xviii) Ik ben te sexy voor mijn medische sloffen. (bepaling)
- (xix) Ik ben te sexy om medische sloffen te dragen.

Het klopt wel dat voorzetselobjecten vaak vervangbaar zijn door afhankelijke zinnen. Dat is te zien in (xx)-(xxi). Dit geldt echter niet voor alle gezegden met voorzetselobject, zoals (xxii)-(xxiii) laten zien. Sommige taalkundigen beschouwen deze vervangbaarheid echter wel degelijk als een noodzakelijke voorwaarde om over een voorzetselobject te spreken, en sluiten voorbeelden als (xxii) dan ook uit van de categorie. Dat doen wij echter niet.

- (xx) Hij drong aan op een evacuatie van de soldaten. (voorzetselobject)
- (xxi) Hij drong erop aan dat de soldaten het eerst vertrokken.
- (xxii) Rijkswachter Chris belt naar de Amerikaanse ambassade. (voorzetselobject)
- (xxiii) Rijkswachter Chris belt ernaar dat...? [uitgesloten]

Literatuur: Paardekooper (1971: 174), Broekhuis (2004: 106–107), Schermer-Vermeer (2006: 152–153)

Specialistische noot

Kan er tegelijkertijd meer dan één voorzetselobject voorkomen bij een gezegde, en zo ja, kan het voorzetsel daar soms weggelaten worden?

Er bestaat discussie over de precieze afgrenzing van het voorzetselobject, waarbij er ruwweg twee mogelijkheden zijn: een striktere en een ruimere afgrenzing. De striktere afgrenzing stelt dat een gezegde maximaal één voorzetselobject bij zich kan hebben, terwijl de ruimere afgrenzing wel de mogelijkheid openlaat dat er tegelijkertijd meer dan één voorzetselobject bij een gezegde voorkomt.

Twee voorbeelden van zulke gezegden zijn *liegen* in (xxiv) en *praten* in (xxv). Volgens de ruime afgrenzing kunnen we *tegen mij* en *met haar* beschouwen als voorzetselobjecten, net als *over Shelly* en *over plastische chirurgie*. Volgens de strikte afgrenzing gelden echter enkel *over Shelly* en *over plastische chirurgie* als voorzetselobjecten, en zijn *tegen mij* en *met hen* daarentegen voorzetselbepalingen.

- (xxiv) Je liegt tegen mij over Shelly.
- (xxv) Jij moet met haar praten over plastische chirurgie.

De ruime afgrenzing stelt dat er twee subtypes voorzetselobject zijn: primaire voorzetselobjecten of ‘inhoudsobjecten’ zoals *over Shelly* en *over plastische chirurgie* in (xxiv)-(xxv), en secundaire voorzetselobjecten of ‘partnerobjecten’, zoals *tegen mij* en *met haar* in (xxiv)-(xxv). Deze tweedeling tussen inhoudsobjecten en partnerobjecten weerspiegelt de tweedeling bij de nominale objecten, tussen enerzijds het direct object en het oorzakelijk object en anderzijds het naamwoordelijke indirect object en het ondervindend object. De partnerobjecten staan in een soort ‘tegenspeler-relatie’ tot het onderwerp – vandaar hun naam. Tot deze partnerobjecten worden niet alleen de ‘tweede’ voorzetselobjecten gerekend in zinnen als (xxiv)-(xxv), maar ook andere voorzetselobjecten die in een tegenspeler-relatie tot

het onderwerp staan, zoals bij *grenzen* in (xxvi) of *lijken* in (xxvii). Ook de prepositioneel indirect objecten zouden tot de partnerobjecten gerekend kunnen worden. Volgens de ruime afgrenzing is het weliswaar mogelijk dat twee voorzetselobjecten tegelijk voorkomen bij eenzelfde gezegde, maar enkel wanneer het ene voorzetselobject een inhoudsobject is, en het andere een partnerobject.

(xxvi) Welke provincie grenst *aan West-Vlaanderen*?

(xxvii) Jij lijkt *op hem*.

De striktere afgrenzing noemt enkel de inhoudsobjecten en de partnerobjecten die als enige voorzetselobject bij een gezegde voorkomen, zoals bij de voorbeeldzinnen (xxvi)-(xxvii), echte voorzetselobjecten. Ze beschouwt de zogenaamde partnerobjecten bij gezegden met schijnbaar meer dan één voorzetselobject, zoals geïllustreerd in (xxiv)-(xxv), als gewone voorzetselbepalingen.

De reden voor deze onenigheid is dat de partnerobjecten die ook een ander voorzetselobject naast zich hebben, zoals te zien in (xxiv)-(xxv), weliswaar een aantal kenmerken van het voorzetselobject vertonen, maar niet allemaal. De volgende kenmerken vertonen ze wel.

- Het voorzetsel kan niet of slechts in beperkte mate door een ander voorzetsel vervangen worden: zie (xxviii)-(xxix).

(xxviii) je liegt *tegen/tegenover mij* over Shelly.

(xxix) je liegt *naast/op/onder/... mij* over Shelly. [uitgesloten]

- Het voorzetsel heeft niet zijn eigen locatieve of temporele betekenis, zoals getoond in (xxx). Er kan wel opgeworpen worden dat bij de partnerobjecten met het voorzetsel *met*, zie (xxxi), of *bij*, zie (xxxii), zo'n locatieve betekenis wel nog deels aanwezig is.

(xxx) Je zwijgt *tegen de bank* over de scheidingsplannen.

(xxxi) Het kabinet overlegt *met de VNG* over de financiële randvoorwaarden.

(xxxii) Zij hebben er *bij hem* op aangedrongen om in Aden veranderingen door te voeren.

- Het voorzetselobject kan nooit de vorm aannemen van een bijwoord, zie (xxxiii)-(xxxiv).

(xxxiii) Al jaren bakkelei ik met mijn partner over het al of niet aanbrengen van een anti-reclamedrukwerk sticker op de brievenbus.

(xxxiv) Al jaren bakkelei ik *daar* over het al of niet aanbrengen van een anti-reclamedrukwerk sticker op de brievenbus. [uitgesloten]

- Het voorzetsel kan niet benadrukt worden, zie (xxxv).

(xxxv) Ik ben het *mét u* eens over uw plannen. [uitgesloten]

De volgende kenmerken lijken ze echter niet te vertonen.

- Er kunnen normaal geen bepalingen binnen het voorzetselobject toegevoegd worden die betrekking hebben op het voorzetsel. Toch lijkt het mogelijk bij een aantal partnerobjecten de bepaling *samen* toe te voegen, zoals geïllustreerd in (xxxvi)-(xxxvii). Er kan wel geopperd worden dat *samen* in (xxxvi)

niet rechtstreeks betrekking heeft op het voorzetsel, of dat *samen met* een andere relatie uitdrukt dan *met*. In dat laatste geval zouden we *samen met twee mediawatchers* in (xxxvii) een voorzetselbepaling noemen, terwijl we *met twee mediawatchers* in (xxxvi) nog steeds een voorzetselobject noemen. Naast *samen* lijken er hoe dan ook geen andere bepalingen mogelijk die betrekking hebben op het voorzetsel, zoals te zien in (xxxviii)-(xxxix).

(xxxvi) *Met twee mediawatchers* bespreekt ze iedere dag het reilen en zeilen in showbizzland.
(partnerobject)

(xxxvii) *Samen met twee mediawatchers* bespreekt ze iedere dag het reilen en zeilen in showbizzland. (partnerobject)

(xxxviii) *Volledig met twee mediawatchers* bespreekt ze iedere dag het reilen en zeilen in showbizzland. [uitgesloten] (partnerobject)

(xxxix) Volledig met eigen middelen en een klein beetje steun van de brandweer wil hij de wagen terug rijklaar maken. (bepaling)

- Het voorzetsel blijft normaal steeds in dezelfde enkelvoudige zin als het gezegde, maar toch is (xl) mogelijk. Dit criterium is echter niet waterdicht, zoals vermeld in Subsectie 20.6.2.1.

(xl) Verder vind ik het echt wel erg dat de jonge jeugd tegenwoordig een ongelooflijk slijmerig AN praat. Zelfs jongeren uit hetzelfde dorp doen dat *tegen mekaar*.

- Het voorzetselobject staat normaal dichter bij de tweede zinspool dan niet-verplichte voorzetselbepalingen, maar toch lijkt (xli) mogelijk. Hier kan wel opgeworpen worden dat (xli) enkel mogelijk is bij een niet-neutrale accentuering of onder invloed van het links-rechtsprincipe, net als (xlii).

(xli) Ik |ben| het *met de kabinetchef* pas na de ministerraad eens |geworden| *over het voorstel*. *zelf verzonnen*

(xlii) Ik |ben| het *over het voorstel* pas na de ministerraad *met de kabinetchef* eens |geworden|. *zelf verzonnen*

De vijfde eigenschap van het voorzetselobject stelt dat het voorzetsel niet weggelaten kan worden als het gezegde naast het voorzetselobject ook een direct of oorzakelijk object heeft. Deze eigenschap zou echter sowieso komen te vervallen bij de ruime afgrenzing van het voorzetselobject, aangezien de prepositioneel indirect objecten ook tot de partnerobjecten gerekend zouden worden. De zesde eigenschap kan niet gebruikt worden, omdat die het voorzetselobject sowieso niet onderscheidt van de niet-verplichte voorzetselbepaling.

Literatuur: Vandeweghe en Devos (2003), Colleman en Delorge (2010), Vandeweghe (2011), Vandeweghe en Colleman (2011), Broekhuis (2014), Colleman (2014), Vandeweghe (2014)

20.6.2.2 Soorten constituenten als voorzetselobject

Enkel adpositieconstituenten en afhankelijke zinnen kunnen optreden als voorzetselobject. Wat de adpositieconstituenten betreft, gaat het steeds om adpositieconstituenten met een voorzetsel. Adpositieconstituenten met achterzetsels of omzetsels, zoals *de tuin in* in (130) of *op enkele dingen na* in (131), komen niet voor als voorzetselobject.

(130) Donorio loopt *de tuin in*.

(131) Ze stellen het goed, *op enkele dingen na*.

Wat de afhankelijke zinnen betreft, kunnen zowel volwaardige afhankelijke zinnen als beknopte bijzinnen fungeren als voorzetselobject. Een volwaardige afhankelijke zin kan daarbij normaal gezien enkel ingeleid worden door de grammatisch verbindende voegwoorden *dat* of *of*, zoals te zien in (132)-(133) (zie daarover Sectie 10.3.2), of door een vragend bijwoord of voornaamwoord, zoals getoond in (134)-(135), of, bij sommige gezegden, door een voegwoord dat dezelfde vorm heeft als het voorzetsel van het voorzetselobject, zoals (136)-(137) laten zien.

(132) Ik ben (erover) teleurgesteld *dat de proef niet is gelukt*.

(133) Ik twijfel (erover) *of het een goed idee is*.

(134) M'hotieb informeerde (ernaar) *hoe het met mijn knie was*.

(135) De netbeheerders zijn (er) dan meteen ook (*van*) op de hoogte *wie waar werken uitvoert*.

(136) Ze zijn perfect op de hoogte *van wie je bent*.

(137) Ik ben vooral benieuwd *naar of je het ook wilt gaan doen*.

Voorzetselobjecten als in (136)-(137) kunnen ook geanalyseerd worden als adpositieconstituenten met een bijzin als complement, zie daarover Sectie 17.1.4.1. In dat geval gelden *van* in (136) en *naar* in (137) gewoon als voorzetsel, niet als voegwoord. Zinnen als (136)-(137) vormen zelfs een bijkomend argument voor zo'n analyse als adpositieconstituent. Het voegwoord of het voorzetsel in zulke zinnen, bijvoorbeeld *van* in (136) en *naar* in (137), is immers steeds gelijk aan het voorzetsel dat gewoonlijk gebruikt wordt voor voorzetselobjecten bij het gezegde in kwestie, en heeft ook dezelfde kenmerken. Zo is het niet of slechts beperkt vervangbaar, heeft het een verbleekte betekenis en kan het niet gespecificeerd worden door bepalingen.

Afhankelijke zinnen die dienstdoen als voorzetselobject kunnen niet op de eerste zinsplaats geplaatst worden, tenzij het om een indirecte rede gaat. Zo is zin (138) wel aanvaardbaar, maar zin (139) niet.

(138) *Dat president Poetin zijn schepping was*, scheidte hij op.

(139) *Of het ook anders zou kunnen*, waren wij vooral nieuwsgierig. [uitgesloten]

Kunnen afhankelijke zinnen ingeleid door een voorwaardelijk voegwoord, zoals *als* of *wanneer*, ook als voorzetselobject beschouwd worden?

Er kan discussie over bestaan of afhankelijke zinnen die ingeleid worden door een voorwaardelijk voegwoord zoals *als* in (xliii)-(xliv) of *wanneer* in (xlv)-(xlvi), ook als voorzetselobject beschouwd moeten worden. Om consistent te zijn met de beschrijving van het direct object (zie Subsectie 20.3.2.2), beschouwen we zulke afhankelijke zinnen niet als voorzetselobject bij het gezegde *begrip hebben*, maar als een bepaling van voorwaarde bij dat gezegde.

Een argument voor zo'n analyse is dat de voorwaardelijke betekenis van de afhankelijke zin bewaard blijft: het begrip voor de Vlamingen in (xliii) wordt bijvoorbeeld enkel bewaarheid als die Vlamingen zich niet in het Frans kunnen uitdrukken. Zulke afhankelijke zinnen komen dan ook enkel voor bij gezegden waar een voorwaardelijke betekenis zinnig is, zoals *begrip hebben*.

- (xliii) In veel gevallen hadden ze ook begrip als die Vlamingen zich niet altijd in het Frans konden uitdrukken.
- (xliv) In veel gevallen hadden ze er ook begrip voor als die Vlamingen zich niet altijd in het Frans konden uitdrukken.

- (xlv) Ik heb begrip wanneer iets zoek raakt. *Google*
- (xlvi) Ik heb er begrip voor wanneer iets zoek raakt. *Google*

Een beknopte bijzin kan ingeleid worden door *om* of kan natuurlijk zonder *om* verschijnen. Dat wordt getoond in de voorbeeldzinnen (140)-(141) (zie daarover Sectie 19.3.3).

- (140) Ik heb lang geaarzeld *om het te zeggen*.
- (141) De president van Estland aarzelt *de wet te tekenen*.

Afhankelijke zinnen die dienstdoen als voorzetselobject zijn op tenminste twee manieren te onderscheiden van direct objecten. Een eerste herkenningspunt is de mogelijkheid een voorlopig voorzetselobject toe te voegen aan de rompzin, zoals gebeurd is in (142)-(147). In zulke zinnen noemen we de adpositieconstituent met het voornaamwoordelijk bijwoord als complement, d.i. *erin*, *erover*, *ernaar*, *ervan* in (142)-(145), 'het voorlopig voorzetselobject', terwijl we de afhankelijke zin 'het eigenlijke voorzetselobject' noemen. Het is niet mogelijk zo'n voorlopig voorzetselobject toe te voegen bij afhankelijke zinnen die dienstdoen als direct object, zoals bij het gezegde *beweren* in (148), of als oorzakelijk object, zoals bij het gezegde *beu zijn* in (150). Hier dient wel een nuance gemaakt te worden: als het voorzetsel al aanwezig is in de rompzin, zoals *van* in (136) of *naar* in (137), dan kan geen voorlopig voorzetselobject toegevoegd worden. Natuurlijk is in zulke gevallen het voorzetselobject wel gewoon te herkennen aan het voorzetsel.

- (142) Ik ben erover teleurgesteld *dat de proef niet is gelukt*.
- (143) Ik twijfel erover *of het een goed idee is*.

- (144) M'hotieb informeerde ernaar *hoe het met mijn knie was*.
(145) De netbeheerders zijn er dan meteen ook van op de hoogte *wie waar werken uitvoert*.

- (146) Ik heb er lang over gearzeld *om het te zeggen*.
(147) De president van Estland aarzelt *erover de wet te tekenen*.

- (148) De chauffeur beweert *dat het geld in zijn vrachtwagen ligt*. (direct object)
(149) De chauffeur beweert erin/erover/erop/... dat het geld in zijn vrachtwagen ligt.
[uitgesloten]

- (150) Ik ben het beu *dat je me als vuile vis behandelt*. (oorzakelijk object)
(151) Ik ben het erin/erover/erop/... beu dat je me als een vuile vis behandelt. [uitgesloten]

- (152) Ik ben *er vooral naar benieuwd naar of je het ook wilt gaan doen*. [uitgesloten]

Het voorlopig voorzetselobject is steeds een adpositieconstituent met een voornaamwoordelijk bijwoord als complement. Meestal wordt het voornaamwoordelijk bijwoord *er* gebruikt, zoals bij de voorbeeldzinnen (142)-(147), maar ook de voornaamwoordelijke bijwoorden *daar* en *hier* zijn mogelijk, zoals getoond in (153)-(154). De andere voornaamwoordelijke bijwoorden *waar*, *ergens*, *nergens* en *overal* zijn niet mogelijk als complement in een voorlopig voorzetselobject.

- (153) Waren de leerlingen zich daarvan bewust dat er twee spellingen naast mekaar waren?
(154) Ik ben hiervan overtuigd dat dit zeker niet zo gaat zijn. *via Google gevonden*

Bij een aantal gezegden is het voorlopig voorzetselobject zelfs steeds aanwezig in de standaardtaal, zoals bij *wachten* in (155)-(156), *zich ergeren* in (157)-(158) of *genieten* in (159)-(160).

- (155) Hij wacht erop dat je die fout maakt.
(156) Hij wacht dat je die fout maakt. [uitgesloten]

- (157) Pierre ergerde zich eraan dat de knul als een volwassen misdadiger werd behandeld.
(158) Pierre ergerde zich dat de knul als een volwassen misdadiger werd behandeld. [uitgesloten]

- (159) Ik geniet ervan dat training geven hier gewoon mijn werk is.
(160) Ik geniet dat training geven hier gewoon mijn werk is. [uitgesloten]

Wat de overige gezegden betreft, is het op dit moment nog niet precies in kaart gebracht wanneer het voorlopig voorzetselobject wel dan niet gebruikt wordt. Wel lijken er verschillen te zijn tussen verschillende gezegden. Zo lijkt *aarzelen* in (161)-(162) bijvoorbeeld erg vaak zonder voorlopig voorzetselobject voor te komen, terwijl *instemmen* in (163)-(164) vaker met voorlopig voorzetselobject voorkomt.

- (161) Ik heb er lang over gearzeld *of het wel kies was*.
(162) Ik heb gearzeld *of ik zou reageren*.

(163) Ze hebben ermee ingestemd dat alles gefilmd wordt

(164) Europa heeft ingestemd dat de VS allerlei gegevens over de passagiers krijgen.

Specialistische noot

Wordt het voorlopig voorzetselobject bij gezegden als *genieten*, *zich ergeren* en *wachten* werkelijk nooit weggelaten?

Als men naar natuurlijk taalgebruik kijkt, lijkt het erg vaak – misschien zelfs altijd – mogelijk voorbeelden te vinden waarbij gezegden die normaal niet zonder voorlopig voorzetselobject kunnen voorkomen, dat toch doen, zoals *zich ergeren* in (xlvii) of *genieten* in (xlviii). De status van zinnen als (xlvii)-(xlviii) is echter twijfelachtig.

(xlvii) Hij ergert zich dat zijn OM wordt afgerekend op 'winst en verlies'. [twijfelachtig]

(xlviii) Ik geniet dat ik nog even op twee helften in bed kan blijven liggen. [twijfelachtig]

Literatuur: Broekhuis (2004: 106–107), Broekhuis en Corver 2013 (725–728; 1391–1392)

Een tweede herkenningspunt van afhankelijke zinnen die fungeren als voorzetselobjecten, is dat de afhankelijke zin niet op de eerste zinsplaats van de rompzin geplaatst kan worden, zoals geïllustreerd in (165)-(166), tenzij de afhankelijke zin in de indirecte rede staat. Dat laatste is natuurlijk enkel mogelijk bij gezegden die een vorm van communicatie uitdrukken, zoals *klagen* in (167). Het is daarentegen wel sowieso mogelijk voor afhankelijke zinnen die fungeren als direct object of als oorzakelijk object, zoals te zien in (168) en (169).

(165) *Dat de proef niet is gelukt*, ben ik teleurgesteld. [uitgesloten]

(166) *Dat de proef niet is gelukt*, ben ik *daarin* teleurgesteld. [uitgesloten]

(167) *Dat de media hem links laten liggen*, klaagt hij. *aangepast van Sonar-voorbeeld*

(168) *Dat onbekende mensen mij wel kennen*, haat ik. (direct object) *aangepast van een Sonar-voorbeeld*

(169) *Dat iedereen mij een kwezel vindt*, ben ik beu. (oorzakelijk object) *aangepast van Sonar-voorbeeld*

Een afhankelijke zin die fungeert als voorzetselobject kan wel in de aanloop geplaatst worden, tenminste als hij in de rompzin herhaald wordt door een andere adpositieconstituent, die typisch een voornaamwoordelijk bijwoord als complement heeft. Dat is te zien in (170).

(170) Dat negentig procent van haar klanten na een jaar nog steeds op zijn gewicht is, daar gaat Sonja prat op.

Zinnen als (171) lijken dit tweede herkenningspunt tegen te spreken, maar dat doen ze niet. De afhankelijke zin *Dat we nog een lange en moeilijke weg te gaan hebben* is namelijk geen voorzetselobject,

maar een oorzakelijk object. Bij het gezegde *zich bewust zijn* kan dezelfde participant in de handeling immers zowel in een oorzakelijk object als in een voorzetselobject staan (zie (106)-(107) hierboven).

(171) Dat we nog een lange en moeilijke weg te gaan hebben, zijn we ons bewust. (oorzakelijk object)

Dat betekent dat een afhankelijke zin bij zulke gezegden zowel opgevat kan worden als een oorzakelijk object of als een voorzetselobject, zolang die afhankelijke zin niet op de eerste zinsplaats staat en het voorlopig oorzakelijk object of het voorlopig voorzetselobject niet is uitgedrukt. Een voorbeeld daarvan zien we in (172). Hetzelfde geldt voor gezegden waarbij dezelfde participant zowel in een direct object als in een voorzetselobject uitgedrukt kan worden. Zo kan *dat de eerste koers weer in België is* in (173) als direct object of als voorzetselobject bij *verlangen* geanalyseerd worden.

(172) Ik ben me bewust *dat mij zondag een heel moeilijke namiddag wacht*. (oorzakelijk object of voorzetselobject)

(173) Als het seizoen stopt, verlang je alweer *dat de eerste koers weer in België is*. (direct object of voorzetselobject)

Soms lijkt het alsof een afhankelijke zin als voorzetselobject in de aanloop niet de gewoonlijke vorm van een afhankelijke zin heeft, maar die van een hoofdzin. Dat is het geval in (174). Zulke zinnen analyseren we echter niet als een voorzetselobject bij een rompzin, maar als een nevenschikking van twee hoofdzinnen.

(174) Dit is een vervelend hiaat voor u, *daarvan* ben ik me bewust.

20.6.2.3 Schijnbare voorzetselobjecten

Bij een aantal vaste uitdrukkingen lijkt een voorzetselobject voor te komen dat niet naar een entiteit in de wereld verwijst, zoals *erbij* in (175) en *erop* in (176). Zulke adpositieconstituenten hebben steeds het voornaamwoordelijk bijwoord *er* als complement. Ze worden wel eens 'loze voorzetselobjecten' genoemd. We beschouwen ze echter niet als voorzetselobjecten, maar gewoon als een deel van het gezegde.

(175) Nu ben je *erbij*, Hamlet.

(176) Ranger Mara trekt *erop* uit.

Specialistische noot

Bestaat er discussie over het voorzetselobject als categorie?

Er is onder taalkundigen voorgesteld het voorzetselobject op te heffen als aparte categorie, onder meer omdat de voorzetselobjecten hun derde, vierde en vijfde eigenschap gemeenschappelijk hebben met de verplichte voorzetselbepalingen, en omdat het moeilijk is het voorzetselobject nauwkeurig af te grenzen

is van de verplichte voorzetselbepaling op basis van louter de overige drie eigenschappen. De huidige voorzetselobjecten zouden dan ondergebracht worden bij de verplichte voorzetselbepalingen. Deze discussie en de gevolgen van die keuze zijn te uitgebreid om hier secuur weer te geven, maar kunnen gevonden worden in onderstaande publicaties. De meeste taalkundigen houden echter vast aan het voorzetselobject als aparte categorie, voornamelijk op basis van de eerste, tweede en zesde eigenschap.

Literatuur: Kollewijn (1899), Mars (1969), Zwaan (1972), van den Toorn (1971), Duinhoven (1989), Schermer-Vermeer (1988, 1991, 2006, 2007), Broekhuis (2004, 2007), Vandeweghe (2015)

Een belangrijke reden waarom het zo moeilijk is het voorzetselobject scherp af te grenzen is dat het om een erg jonge categorie gaat. Meer informatie over de historische ontwikkeling van deze categorie is te vinden in de referenties hieronder.

Literatuur: van der Horst (2008), van der Horst en Van de Velde (2008), Pijpops (2019: 32–34)

Specialistische noot

Hieronder volgen enkele lijsten met gezegden die voorkomen met een voorzetselobject, gerangschikt per voorzetsel. Deze lijsten zijn niet exhaustief, maar dienen ter illustratie. Voorzetselobjecten die niet behoren tot de standaardtaal, zoals *achter Renzo* in (xlix) of *richting uw mogelijkheden* in (l), zijn niet vermeld. Zowel werkwoordelijke als naamwoordelijke gezegden zijn opgenomen. Gezegden waarbij dezelfde participant ook als direct object uitgedrukt kan worden, zoals *zoeken (naar)*, worden gevolgd door dubbele haakjes (). Als een gezegde een voorzetselobject met verschillende voorzetsels bij zich kan hebben, zoals *denken om/aan/over*, dan staat het bij elk van de voorzetsels vermeld. Zinsdelen die niet tot het gezegde behoren, maar voor de duidelijkheid erbij vermeld worden, staan tussen haakjes, zoals *(niets/iets/veel/weinig/...) bij afdoen aan*.

(xlix) Ik zocht *achter Renzo* maar ik zag hem niet. (in BN: -ST) *Google*

(l) Informeer *richting uw mogelijkheden*. (formeel: -ST) *Google*

Bij bijna-synonieme gezegden is binnen één voorzetsel slechts één gezegde opgenomen. Zo staat *neerkijken op* bijvoorbeeld wel in de lijst, maar *neerzien op* niet. Naast *beginnen met* zijn ook *starten met*, *aanvatten met*, *aanvangen met*, *een begin maken met*, enzovoort mogelijk, al staan ze niet in de lijst. Ook *verdiept zijn in* staat niet in de lijst, omdat *zich verdiepen in* er wel staat. Hetzelfde geldt voor vormelijk nauw verwante gezegden: *baat vinden bij* en *gebaat zijn bij* worden niet vermeld, omdat *baat hebben bij* er al in staat.

aan

aandacht besteden, aandeel hebben, afbreuk doen, (niets/iets/veel/weinig/...) afdoen, beginnen, behoefte hebben, belang hechten, blootstaan, bouwen (), een broertje dood hebben, zich bezondigen, deelnemen, denken, zich ergeren, gaan, gebrek hebben, geen boodschap hebben, gehecht zijn, gehoorzamen (), (iets/veel/weinig/...) gelegen zijn, geloven (), zich geven, gewoon zijn, grenzen, haperen, (iets/veel/weinig/...) hebben, (zich) hechten, een hekel hebben, herinneren, zich houden, inboeten (), knutselen (), lak hebben, liggen, lijden, mank gaan, onderhevig zijn,

onderwerpen, ontbreken, ontgroeien, ontkomen, ontlenen, zich onttrekken, zich overgeven, de pest hebben, plezier beleven, prijsgeven, raken, refereren, ruiken (), schaven (), schrijven (), schuldig zijn, sjauwen (), zich storen, tegemoetkomen, zich tegoed doen, tenonder gaan, tillen (), timmeren (), toe zijn, toegeven, toekomen, toeschrijven, tornen, trekken (), trouw zijn, twijfelen, vasthouden (), verbinden, zich vergapen, verknocht zijn, zich verslingeren, zich wagen, verwant zijn, verzaken (), voldoen, voorbijgaan, de voorkeur geven, vreemd zijn, wanhopen, weerstaan (), wennen, werken, zich wijden, wijten;

achter

(erachter) komen (dat), zich scharen;

bij

zich aansluiten, baat/belang hebben, betrekken, blijven, het houden/laten, horen, zich neerleggen, passen, stilstaan, (iets/veel/weinig/...) vergeleken zijn, volharden, zweren;

door

vervangen;

in

aandeel hebben, bedreven zijn, behagen scheppen, belang stellen, berusten, betrekken, bezwaar vinden, delen, doorkneed zijn, een eer stellen, erg hebben, geïnteresseerd zijn, gelijk hebben, geloven, genoeg, scheppen, groeien, kwaad zien, zich misrekenen, opgaan, de pest hebben, plezier hebben, zich schikken, slagen, stijven, teleurgesteld zijn, toestemmen, zich verdiepen, zich vergissen, zich verheugen, zich verkneukelen, vertrouwen, volharden, voorzien, (iets/veel/weinig/...) zien, zin hebben;

met

afrekenen, zich amuseren, begaafd zijn, begaan zijn, beginnen, behept zijn, bekend zijn, bekronen, belasten, belonen, zich bemoeien, bevriend zijn, zich bezighouden, bezig zijn, blij zijn, breken, confronteren, de draak steken, dwepen, eindigen, niet gediend zijn, gelijkstaan, gelukwensen, gebaat zijn, gemeen hebben, genoeg nemen, gooien (), in aanraking brengen, kampen met, komen, ingenomen zijn, zich inlaten, in verband staan, in zijn maag zitten, in zijn schik zijn, kampen, kennismaken, klaar zijn, korte metten maken, lachen, een loopje nemen, medelijden hebben, meegaan, morsen (), zich onledig houden, (niets/niet veel/weinig/...) ophebben, ophouden, opscheppen, overeenstemmen, overladen, overweg kunnen, prijken, raad weten, rekening houden, samenhangen, schermen, sjouwen (), sollen, spotten, strijden, sympathiseren, te maken hebben, tevreden zijn, tobben, trouwen, uitpakken, van plan zijn, vechten, verband houden, verbinden, vergelijken, zich vergenoegen, verlegen zijn, vertrouwd zijn, verwant zijn, (zich) verzoenen, voldaan zijn, volstaan, (iets/het goed) voorhebben, voortgaan, vrede hebben, vrijen, wedijveren, worstelen, zijn voordeel doen, (ermee) zitten (dat);

naar

aarden, begerig zijn, bellen (), benieuwd zijn, gissen, grijpen (), haken, happen (), informeren, jagen (), kijken, luisteren, nieuwsgierig zijn, opkijken, (geen) oren hebben, peilen (), raden, refereren, ruiken, zich schikken, smachten, smaken, streven, (niet) talen, uitgaan, uitkijken, verlangen (), verwijzen, vissen (), vragen, zoeken (), zwemen;

om

bekendstaan, zich bekommeren, benijden, bidden, blij zijn, boos zijn, denken, te doen zijn, geven, huilen, lachen, malen, moeite doen, rouwen, smeken, te springen staan, verlegen zijn, vragen (), wedden;

onder

bezwijken, gebukt gaan, lijden, zuchten;

op

aandringen, (iemand) aankijken, (iemand) aanspreken, aansturen, zich abonneren, acht geven, afdingen, afgaan, afgeven, afknappen, afstemmen, antwoorden, attent maken, azen, baseren, bedacht zijn, het niet begrepen hebben, belust zijn, zich beraden, berekend zijn, zich beroemen, zich beroepen, besparen, betrappen, betrekking hebben, zich bezinnen, zich blind staren, bogen, boos zijn, zich concentreren, doelen, drinken, gebeten zijn, gebrand zijn, gek zijn, gesteld zijn, gronden, happig zijn, het gemunt hebben, het houden, hopen, ingaan, ingesteld zijn, inspelen, intekenen, invloed uitoefenen, jagen (), jaloers zijn, kankeren, letten, lijken, mikken, de nadruk leggen, naijverig zijn, neerkijken, neerkomen, het oog hebben, passen, pochen, prat zijn/gaan, (zich) richten, schelden, slaan, snoeven, zich spitsen, staan, staat (kunnen) maken, steunen, stoffen, studeren, stuiten, stuklopen, terugkomen, zich toeleggen, toezien, trots zijn, tuk zijn, uitdraaien, uitlopen, uit zijn, geen vat hebben, verdacht zijn, verhalen, zich verheugen, zich verkijken, zich (kunnen) verlaten, verliefd zijn, vertrouwen (), verzot zijn, vissen (), vitten, vlassen, vloeken, (zich) voorbereiden, zich voor laten staan, vooruitlopen, wachten, wijzen, wreken, (op geen euro) zien, zinnen, zinspelen;

over

beslissen, berichten, zich bezinnen, boos zijn, denken, zich erbarmen, zich ergeren, het hebben, heersen, het eens zijn, inzitten, klagen, lachen, macht hebben, meester zijn, ongeduldig zijn, zich ontfermen, oordelen, opgeven, opscheppen, overleggen, regeren (), zich schamen, schrijven, spijt hebben, spreken, tevreden zijn, treuren, twijfelen, twisten, zich uitlaten, uitweiden, vallen, zich verbazen, zich verheugen, voldaan zijn, waken, zegevieren, zich zorgen maken, zwijgen;

tegen

aanhikken, (raar/vreemd) aankijken, zich afzetten, beschermen, bestand zijn, beveiligen, bezwaar hebben, brutaal zijn, gekant zijn, (iets) hebben, immuun zijn, inbrengen, zich indekken, zich keren,

(ertegen) kunnen, opboksen, opgewassen zijn, opkomen, optornen, opwegen, opzien, pleiten, protesteren, ruilen, zich schrapzetten, strijden, uitvaren, van leer trekken, verdedigen, zich verzetten, waarschuwen, zich wapenen, wisselen, worstelen, wrokken, (ertegen) zijn (dat), zondigen;

tot

aansporen, behoren, zich beperken, bereid zijn, besluiten, bestemmen, bijdragen, het brengen, dienen, dwingen, gedoemd zijn, zich genoodzaakt/geroepen voelen, geschikt zijn, horen, in staat zijn, leiden, zich lenen, neigen, nopen, overgaan, overhalen, strekken, uitnodigen, zich verhouden, zich verlagen, verleiden, veroordelen, zich verplichten;

tussen

kiezen;

uit

afleiden, bestaan, citeren (), groeien, munt slaan, ontstaan, profijt halen, redden, vervaardigen, volgen, (niet/geen) wijs raken;

van

zich (niets/veel/weinig) aantrekken, abstraheren, afbrengen, afhangen, afhelpen, afhouden, zich afkeren, afstand doen, afstappen, afzien, balen, bang zijn, zich bedienen, beroven, beschuldigen, bevallen, bevrijden, zich bewust zijn (), blijk geven, doordringen, dromen, eten, gebruikmaken, niet gediend zijn, geen geheim maken, genieten, genoeg hebben, getuigen, gewagen, een gewoonte maken, gruwen, geen hoge pet ophebben, horen, houden, een idee hebben, in het bezit zijn, kennismaken, het krijgen, krioelen, zich kwijten, leven, los zijn, lucht krijgen, meester zijn, melding maken, misbruik maken, moe zijn, nota nemen, onder de indruk zijn, onkundig zijn, ontbloot zijn, (zich) ontdoen, ontheffen, zich onthouden, ontslaan, ontvangen, op de hoogte zijn, (hoog) opgeven, opkijken, overtuigen, partij trekken, plezier hebben, profiteren, redden, reinigen, (zich) rekenschap geven, schande spreken, scheiden, schrikken, spreken, te kijken staan, niet terughebben, terughouden, terugkomen, uitgaan, verdenken, zich vergewissen, verschillen, verschoond blijven, verstand hebben, versted staan, verstoken zijn, vertellen, vervaardigen, vervreemd zijn, vervuld zijn, verwijderd zijn, verwittigen, (zich) verzekeren, vol zijn, voorzien, vrij zijn, vrijspreken, walgen, wars zijn, weerhouden, (iets/veel) weg hebben, weg zijn, werk maken, weten, zeker zijn, zuiveren;

voor

aanbevelen, aandacht hebben, aansprakelijk zijn, aanzien, bang zijn, bedanken, beducht zijn, begrip opbrengen, behoeden, berekend zijn, bestemd zijn, bewaren, bezwijken, boeten, borg staan, buigen, danken, dienen, geporteerd zijn, geschikt zijn, zich hoeden, ijveren, immuun zijn, in aanmerking komen, in de bres springen, instaan, zich interesseren, zich inzetten, kiezen, klaar zijn, zich lenen, moeite doen, zijn neus ophalen, onderdoen, oog hebben, opdraaien, openstaan, opkomen, oppassen, (iets) overhebben, pleiten, zich schamen, terugdeinzen, te vinden zijn,

uitkijken, uitkomen, zich uitsloven, vatbaar zijn, verantwoordelijk zijn, zich verbergen, zich verontschuldigen, vluchten, (iets/veel/weinig/...) voelen, voordragen, vrezen, waarschuwen, zich wachten, waken, winnen, zijn hand niet omdraaien, zorgen, een zwak hebben, zwichten.

20.6.3 Referenties

- Broekhuis, Hans. 2004. Het voorzetselobject. *Nederlandse Taalkunde* 9. 31–97.
- Broekhuis, Hans. 2007. Worstelen met het voorzetselobject: opmerkingen bij Ina Schermer-Vermeers artikel. *Nederlandse Taalkunde* 12(4). 351–358.
- Broekhuis, Hans. 2014. Dubbel-voorzetselobjectconstructies? In Freek Van de Velde, Hans Smessaert, Frank Van Eynde & Sara Verbrugge (eds.), *Patroon en argument. Een dubbelfeestbundel bij het emeritaat van William Van Belle en Joop van der Horst*, 103–113. Universitaire Pers Leuven.
- Broekhuis, Hans en Norbert Corver. 2013. *Syntax of Dutch. Verbs and Verb Phrases. Volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Colleman, Timothy. 2014. Nog eens de dubbelvoorzetselobjectconstructie. In Freek Van de Velde, Hans Smessaert, Frank Van Eynde & Sara Verbrugge (eds.), *Patroon en argument. Een dubbelfeestbundel bij het emeritaat van William Van Belle en Joop van der Horst*, 115–127. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Colleman, Timothy en Martine Delorge. 2010. Inhoudsobjecten, partnerobjecten, en de dubbel-voorzetselobject-constructie. In Johan De Caluwe & Jacques Van Keymeulen (eds.), *Voor Magda: artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*, 111–126. Ghent: Academic Press.
- Duinhoven, Antonius Maria. 1989. Het voorzetselobject. Een zinspatroon in wording. *De nieuwe taalgids* 82. 40–55.
- Kollewijn, Roeland Anthonie. 1899. Voorwerpen. *Taal en Letteren* 9. 465–480.
- Mars, F.K.M. 1969. Over oorzakelijke en andere voorwerpen. *De nieuwe taalgids* 62. 368–376.
- Pijpops, Dirk. 2019. *How, why en where does argument structure vary? A usage-based investigation into the Dutch transitive-prepositional alternation*. Doctoraatsverhandeling KU Leuven.
- Schermer-Vermeer, Everdina. 1988. De grammatische status van het zogenaamde ‘voorzetselobject’. *GLOT* 11. 11–27.
- Schermer-Vermeer, Everdina. 1991. Een ANS zonder voorzetselobject. *Gramma* 15(3). 247–254.
- Schermer-Vermeer, Everdina. 2006. Worstelen met het voorzetselobject. *Nederlandse Taalkunde* 11(2). 146–167.
- Schermer-Vermeer, Everdina. 2007. Worstelen rond het voorzetselobject: een reactie op de opmerkingen van Hans Broekhuis. *Nederlandse Taalkunde* 12(4). 358–365.
- Van Belle, William en Willy Van Langendonck. 1996. The indirect object in Dutch. *The Dative. Descriptive Studies.*, 217–250. Amsterdam: John Benjamins.
- van den Toorn, Maarten Cornelis. 1971. Het voorzetselobject als nominale constituent. *Studia Neerlandica* 6. 114–130.
- Vandeweghe, Willy. 2011. Het voorzetselobject en de hiërarchie der objecten. *Nederlandse Taalkunde* 16(1). 88–101.
- Vandeweghe, Willy. 2014. “Met” valt niet altijd samen met “samen met”. Een repliek op Broekhuis. *Verlagen & Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124(1). 1–12.
- Vandeweghe, Willy. 2015. Willy Vandeweghe. In Sander Lestrade & Peter de Swart (eds.), *Het voorzetselobject als boomende Categorie*, 453–469. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Vandeweghe, Willy en Timothy Colleman. 2011. Drie-argumentstructuurconstructies met een

- voorzetselobject. *Verslagen & Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 121. 205:228.
- Vandeweghe, Willy en Magda Devos. 2003. Relationele subtypen bij voorzetselobjecten. *Leuvense Bijdragen* 92. 103–114.
- van Hout, Anna Maria Henrica. 1996. Event semantics of verb frame alternations: a case study of Dutch en its acquisition. Dissertation Tilburg University.
- van Voorst, Jan. 1996. Some systematic differences between the dutch, French en English transitive construction. *Language Sciences* 18(1–2). Elsevier Ltd. 227–245.
- Zwaan, Frederik Lodewijk. 1972. Het voorzetselobject. *Levende Talen*. 347–350.